

HIV-nakkus ja AIDS ARVUDES 2006

SISSEJUHATUS

2000. aastal alanud HIV-nakkuse epideemiline levik Eestis on mõnevõrra pidurdunud, uute nakatunute arv on viimastel aastatel püsinud 600–700 juhu piires. Kokku on aastate jooksul HI-viirus diagnoositud 5 731 inimesel. Eestit iseloomustab endiselt HIV-nakkuse kontsentreeritud epideemia, mille puhul HIV-levimus süstivate narkomaanide seas ületab 5%, kuid rasedatel naistel jääb alla 1%.

HIV-NAKKUSE SEIRE EESTIS

HIV-nakkuse leviku järelvalve Eestis algas 1987. aastal. Järelvalvega tegelevad esmased diagnostikagrupid (33 tavasõeluuringlaborit), mis asuvad kõikides riigi suuremates tervishoiuasutustes, ning referentslabor Tallinnas. Andmete kogumise eest vastutab Tervisekaitseinspeksioon.

HIV-nakkuse epidemioloogilise olukorra järelvalve on raskendatud kvaliteetse andmekogumissüsteemi puudumise tõttu Eesti Vabariigis. Ligi kolmandik uutest juhtudest viimastel aastatel on registreeritud anonüümsetest AIDSi Nõustamiskabinettides, mistõttu võib esineda juhtude korduvregistreerimist. Näiteks 2006. aasta kolmes esimeses kvartalis ankeeteritud 3 744 kliendist oli 63 (1,7%) testimas käinud varem ja see varasem test oli osutunud positiivseks (Lõhmus 2007). Samas võib hinnanguliselt HIV-nakatunute arv Eestis olla kuni kaks korda kõrgem, ulatudes 10 000-ni (EuroHIV 2004). Süstivate narkomaanide seas läbiviidud uuring näitas, et ligi 1/3 nendest, kes osutusid HIV-positiivseks, ei olnud ise oma nakatumisest teadlikud (Platt 2006).

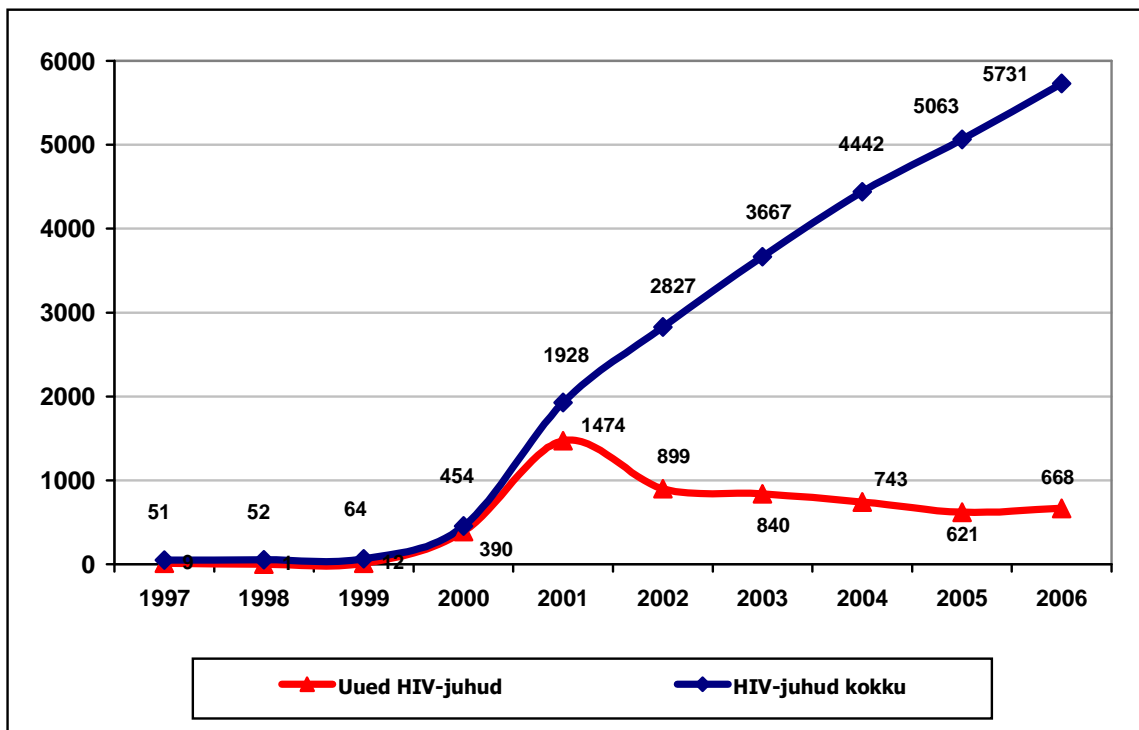
HI-viirusega nakatumisel võib inimene olla aastaid terve ja kaebusteta, siis ei pruugi inimesed vahetult pärast nakatumist pöörduda testimisele. AIDSi staadiumi kujunemiseni võib kuluda kuni kümnekond aastat. HIV-nakatunute seas läbi viidud uuring näitas, et kolm aidsihaiget 12-st olid oma nakatumisest teadlikud vähem kui aasta (Rüütel jt, 2006). Seetõttu võivad hetkel testimas käivatest ning positiivseks osutuvatest inimestest osad olla nakatunud juba mitmeid aastaid tagasi. Võimaliku nakatumise aja kohta tervishoiusüsteemis andmeid ei koguta, mistõttu on võimatu hinnata viimase aasta jooksul nakatunute osakaalu kõigist avastatud juhtudest.

Nakatamise teede kohta kogutakse andmeid vaid AIDSi nõustamiskabinettide klientidelt. Tervishoiusüsteemis selliseid andmeid ei koguta. Seetõttu on raske hinnata nakkuse leviku teid Eestis.

REGISTREERITUD UUED HIV-JUHUD

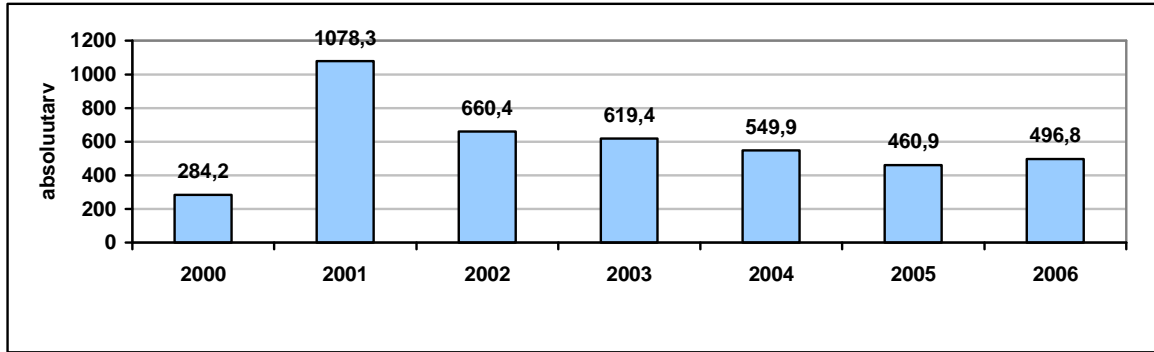
Tabel 1: Registreeritud uued HIV-juhud ning diagnoositud AIDSi juhud Eestis 1988–2006
(Andmeallikas: Tervisekaitseinspeksioon)

Aasta	HIV+	AIDS
1988–1999	96	23
2000	390	3
2001	1 474	2
2002	899	4
2003	840	11
2004	743	23
2005	621	30
2006	668	38
KOKKU	5 731	134

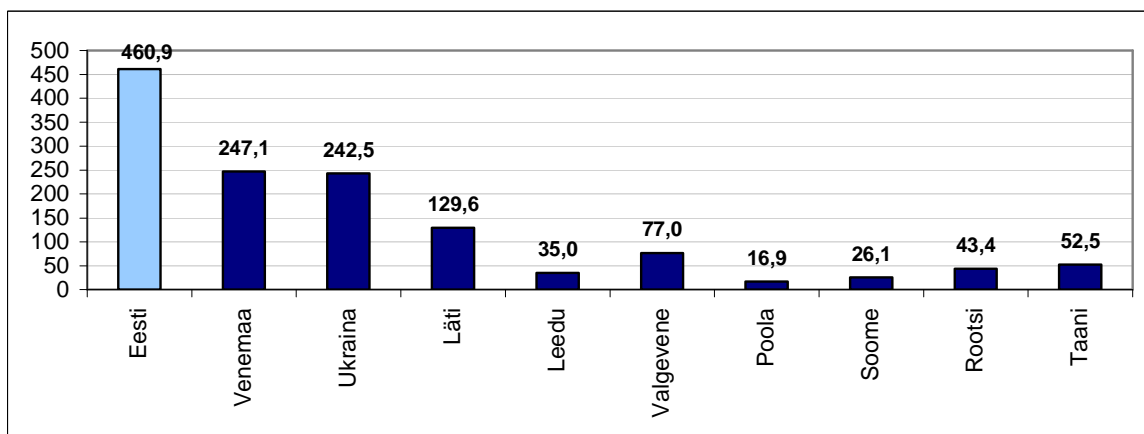
Joonis 1: Diagnoositud uued HIV-juhud ning HIV-juhud kumulatiivselt 1997–2006
(Andmeallikas: Tervisekaitseinspeksioon)

Joonisel 1 on kujutatud uued HIV-juhud ning HIV-juhud kokku viimase kümne aasta jooksul.

Joonis 2: Registreeritud uued HIV-juhud 1 miljoni elaniku kohta 2000–2006
(Andmeallikas: Terviskaitseinspeksioon)

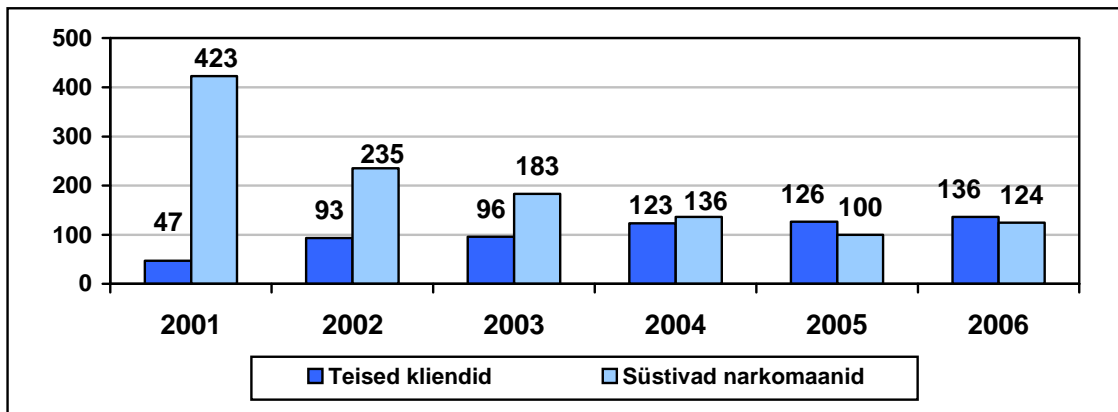
Võrdlemaks andmeid teiste riikidega, kasutame uute HIV-juhtude arvu 1 miljoni elaniku kohta aastas. Kõige hilisemad võrdlusandmed teiste riikidega on võimalik saada 2005. aasta kohta (vt joonis 3). Aastal 2003 oli meie naaberriikides uute HIV-kandjate arv 1 miljoni elaniku kohta Lätis 129,6; Soomes 26,1; Venemaal 247,1.

Joonis 3: Registreeritud uued HIV-juhud 1 miljoni elaniku kohta valitud Euroopa riikides 2005. aastal (Andmeallikas: EuroHIV)

HIV-nakkuse peamised levikuteed Eestis

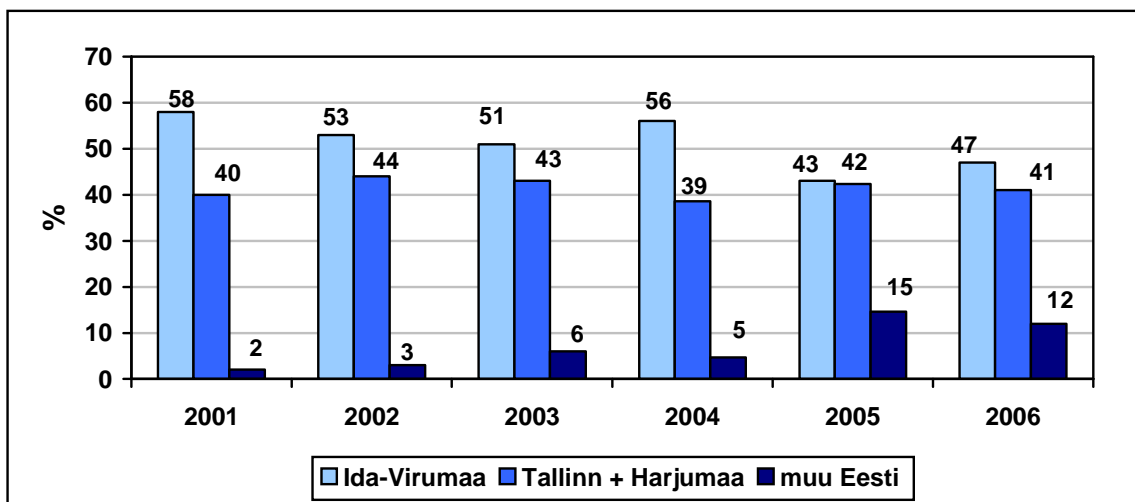
Eestis levis HIV aastatel 1988–1999 peamiselt seksuaalsel teel (nii homo- kui heteroseksuaalselt). Alates 2000. aastast on nakkus levinud peamiselt saastunud süstalde ühisel kasutamisel. Kuigi andmed on väga puudulikud, on 2002. aastast alates täheldatud HIVi leviku suurenemist heteroseksuaalsel teel. Nii moodustasid anonüümsete AIDSi nõustamiskabinetide andmetel süstivad narkomaanid 2002. aastal 72% HIV-positiivsetest, 2003. aastal 66%, 2004. aastal 52%, 2005. aastal 44% ning 2006. aastal 48% kabinetides avastatud juhtudest (vt joonis 4). Kuigi need andmed ei põhine kõikide uute registreeritud HIV-positiivsete andmetel, võib siiski väita, et nakkus on hakanud süstivatelt narkomaanidelt seksuaalsel teel levima nende seksuaalpartneritele.

Joonis 4: AIDSi nõustamiskabinetides avastatud HIV-nakkuse juhud süstivate narkomaanide ja teiste klientide seas Eestis aastail 2001–2006 (Andmeallikas: Tervise Arengu Instituut)

Piirkondlikud andmed

Plahvatuslik HIV-nakkuse levik 2000. aastal toimus Ida-Virumaal (eelkõige Narvas), selles piirkonnas registreeritud HIV-i nakatunud moodustasid 92% kõikidest antud aastal diagnoositud juhtudest. 2002. aastal langes Ida-Virumaal registreeritute osatähtsus 58%-le. Võrreldes 2000. aastaga suurenes 2001–2002 aastatel oluliselt Tallinnas diagnoositud HIV-juhtude osatähtsus. Kui 2000. aastal moodustasid kõikidest registreeritud nakatunutest tallinlased 6%, siis 2002. aastal oli nende osatähtsus 42%. 2003. aastal on nii Ida-Virumaal kui Tallinnas registreeritud uute nakatumiste osakaal vähenenud, samal ajal on mujal Eestis elavate HIV-kandjate osatähtsus suurenenud. 2003ndaks aastaks oli kõigis maakondades registreeritud vähemalt 1 HIV-nakkuse kandja (vt joonis 5 ja tabel 2).

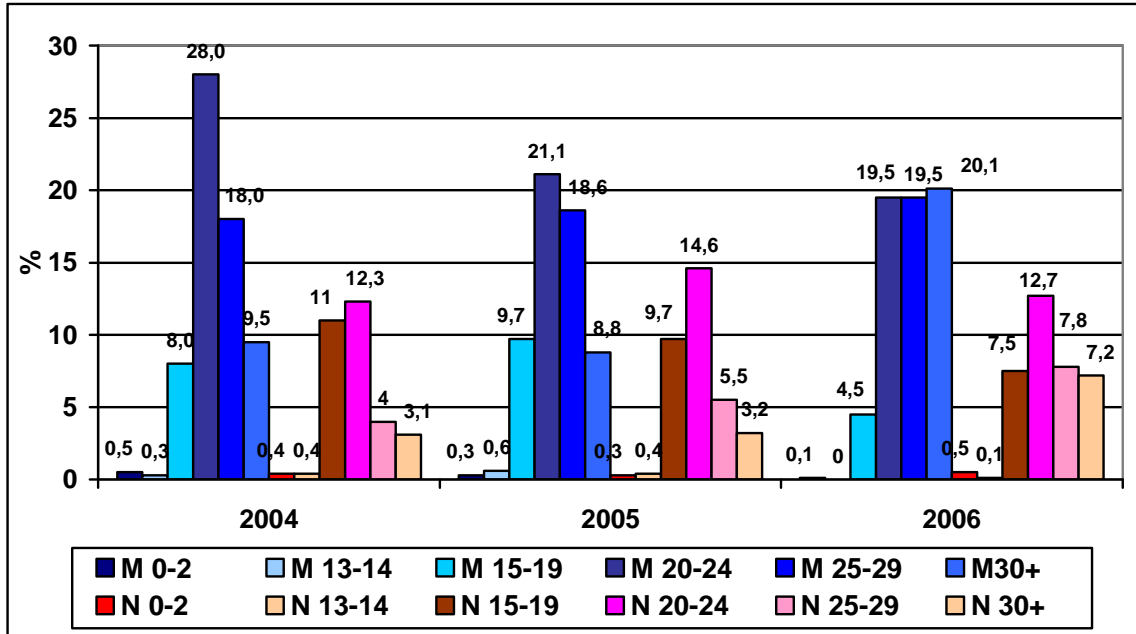
Joonis 5: Eestis registreeritud uute HIV-nakatunute osakaal 2000–2006 piirkondade kaupa (%) (Andmeallikas: Tervisekaitseinspeksioon)

Tabel 2: Registreeritud uued HIV-juhud absoluutarvudes piirkondade lõikes (2000–2006)
(Andmeallikas: Tervisekaitseinspeksioon)

Piirkond	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Harjumaa	584	399	362	287	278	275
Harjumaa ilma Tallinnata	56	22	39	25	15	12
Tallinn	528	377	323	262	263	263
Hiiumaa	-	1	-	-	-	-
Ida-Virumaa	863	476	428	417	268	312
Ida-Virumaa ilma Narvata	454	261	245	224	147	150
Narva	409	215	183	193	121	162
Jõgevamaa	-	1	1	-	1	-
Järvamaa	3	1	1	2	-	2
Läänemaa	-	-	1	-	1	-
Lääne-Virumaa	8	3	20	11	6	9
Põlvamaa	-	1	-	1	-	-
Pärnumaa	4	-	1	2	1	3
Raplamaa	4	3	-	1	-	-
Saaremaa	1	-	2	-	-	1
Tartumaa	4	13	20	16	1	66
Valgamaa	-	1	-	-	-	-
Viljandimaa	3	-	1	2	1	-
Võrumaa	-	-	2	-	-	-
Välismaalased				4	1	-

Andmed soo ja vanuse lõikes

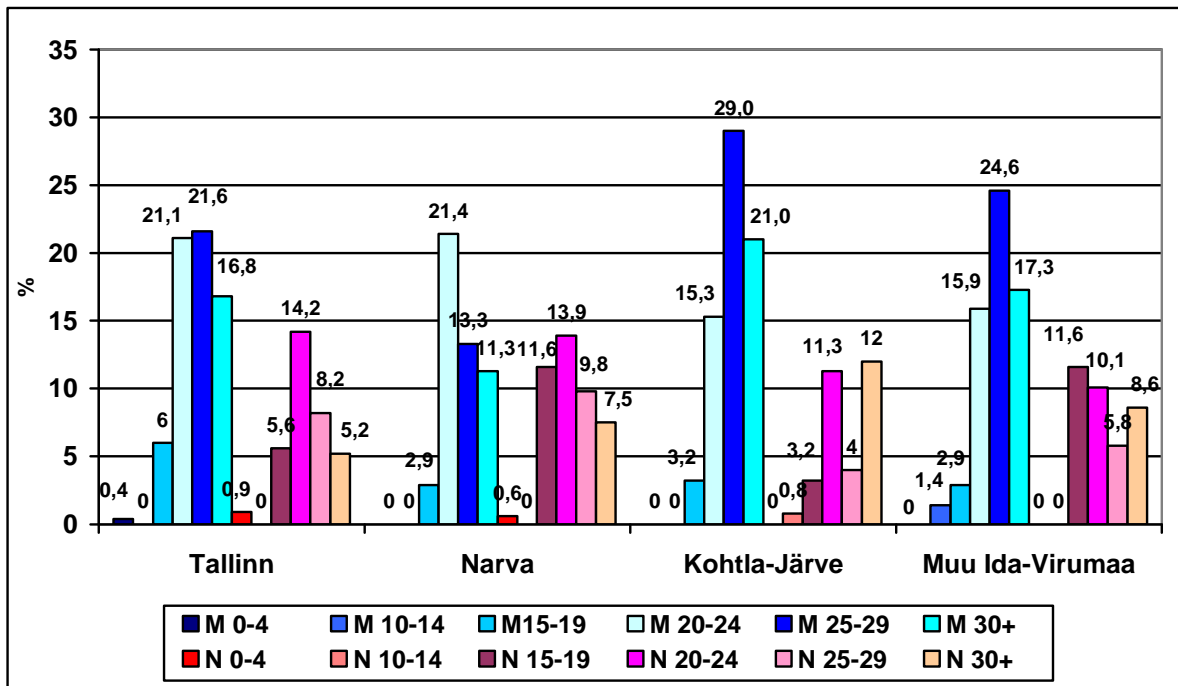
Umbes 50% maailma HIV-positiivsetest on nooremad kui 25-aastased. Eesti uutest nakkusega registreeritustest oli alla 25-aastasi 2004. aastal 61%, 2005. aastal 57% ning 2006. aastal 45% (vt ka joonist 6).

Joonis 6: HIV-positiivsete osakaal vanuse ja soo järgi aastail 2004–2006 (%)
(Andmeallikas: Tervisekaitseinspeksioon)

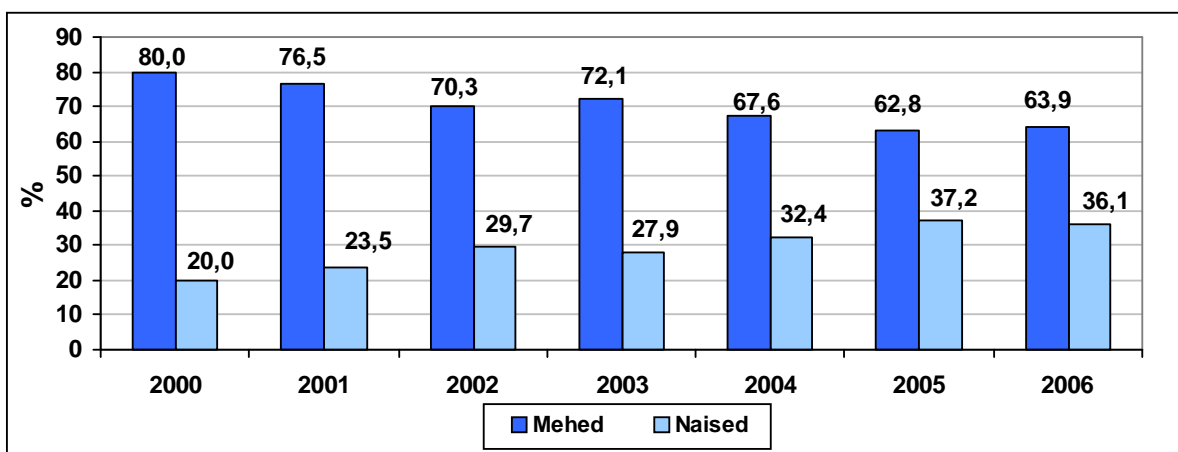
Tabel 3: HIV-nakatanud valitud piirkondades vanusgruppide järgi 2006. aastal

Vanusrühm	Tallinn		Narva		Kohtla-Järve		muu Ida-Virumaa		muu Eesti	
	mees	naine	mees	naine	mees	naine	mees	naine	mees	naine
0-4	1	2	-	1	-	-	-	-	-	-
5-9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10-14	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
15-19	14	13	5	20	4	4	2	8	4	4
20-24	49	33	37	24	19	14	11	7	13	5
25-29	50	19	23	17	36	5	17	4	9	6
30-34	17	6	18	1	14	7	5	2	10	3
35-39	10	1	5	8	8	2	2	3	1	1
40 ja vanemad	12	5	10	4	4	6	5	1	8	1
Teadmata	-	-	-	-	-	-	-	1	2	1
Kokku	153	79	98	75	85	39	43	26	47	21

Joonis 7: HIV-nakatunud valitud piirkondades vanusgruppide järgi 2006. aastal (osakaal antud piirkonnas registreeritud uutest HIV-juhtudest).
(Andmeallikas: HIV-nakkuse Referentslaboratoorium)

Valdav enamus 2000-ndate aastate alguses avastatud HIV-kandjatest olid mehed, kuid naiste osatähtsus on viimase nelja aastate jooksul järk-järgult tõusnud. 2003. aastal moodustasid naised antud aastal registreeritud HIV-kandjatest 28%, 2006. aastaks on naiste osakaal tõusnud 36%-ni ehk ligi kümnendiku võrra. (vt joonis 8).

Joonis 8: 2000–2006 registreeritud HIV-kandjad sugude lõikes (%)
(Andmeallikas: Tervisekaitseinspeksioon)

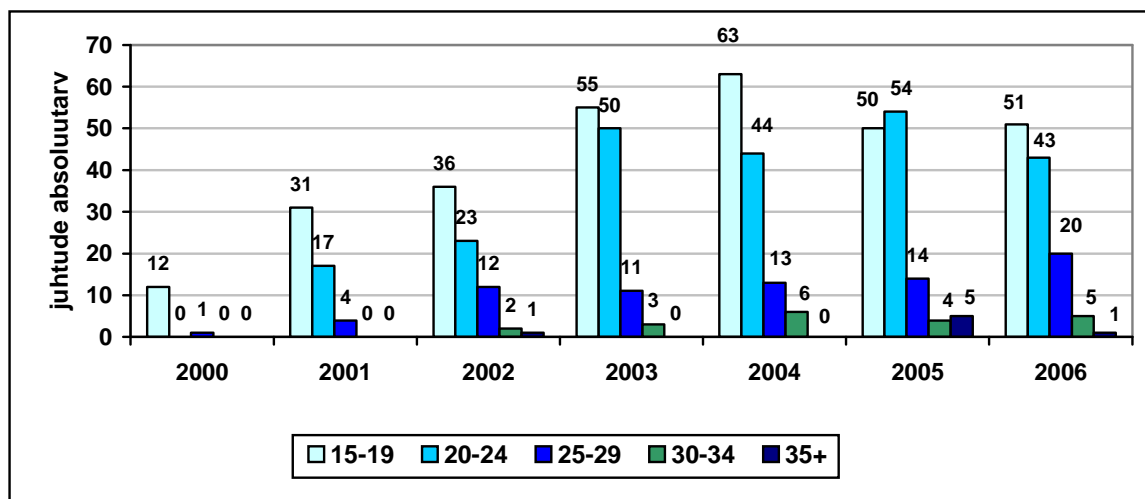
HIV-nakkuse levik rasedate hulgas

Kõigil naistel, kes pöörduvad end rasedusega arvele võtma, soovitatakse Eestis teha HIV-test. Esimest korda leiti rasedal HI-viirus 1993. aastal. HIV-positiivseid rasedaid on aastate jooksul avastatud kokku 634 (neist 631 aastatel 2000–2006). Osa nendest rasedustest ei ole lõppenud sünnitusega, vaid on katkenud või katkestatud. Esimene sünnitus HIV-positiivse emaga toimus 1999. aastal. Teadaolevaid sünnitusi on toimunud 376. Emalt on nakkuse saanud 23 last. HIV-positiivsete rasedate hulk on kolmel viimasel aastatel olnud stabiilne: 2004. aastal 126, 2005. aastal 127 ja 2006. aastal 120. Valdav enamus HIV-positiivsetest rasedatest on olnud vanuses 15–24 eluaastat. (vt tabel 4 ja joonis 9).

Tabel 4: HIV-nakkuse suhtes testitud rasedad naised Eestis aastatel 2000–2006

(Andmeallikas: Sotsiaalministeerium ja HIV-nakkuse Referentslaboratoorium)

Aasta	Testid rasedatele naistele	Avastatud nakatunud	HIV-positiivsetelt emadelt sündinud HIV-negatiivsed lapsed	HIV-positiivsetelt emadelt sündinud HIV-positiivsed lapsed
2000	13 236	13	3	0
2001	17 826	52	17	3
2002	21 162	74	14	2
2003	24 908	119	59	3
2004	30 749	126	75	7
2005	32 141	127	84	4
2006	35 154	120	101	4
Kokku	175 176	631	353	23

Joonis 9. HIV-positiivsed rasedad vanusgrupiti aastatel 1999–2006

(Andmeallikas: Sotsiaalministeerium ja HIV-nakkuse Referentslaboratoorium)

Doonorid

Põhja-Eesti Verekeskuse andmetel diagnoositi aastatel 1989–2000 HIV 4 doonoril. 2001. aastal registreeriti doonorite seas 12 HIV-i nakatunut. Suurim HIV-i nakatunud doonorite arv registreeriti 2002. aastal, kui avastati 25 HIV-positiivset vereloovutajat. 2006. aastal registreeriti 9 HIV-i nakatunud doonorit (vt tabel 5).

Tabel 5: Registreeritud HIV-kandjad vere ja organite doonorite seas 2000–2006
(Andmeallikas: HIV-nakkuse Referentslaboratoorium)

Aasta	Uuritud doonorid	Avastatud HIV-i nakatunud doonorid	
		arv	% uuritud doonoritest
2000	43 979	1	0,002
2001	42 655	12	0,03
2002	48 116	25	0,05
2003	61 964	15	0,02
2004	62 040	11	0,02
2005	54 221	7	0,01
2006	54 448	9	0,02

Kinnipeetavad

Kinnipidamisautustes registreeriti esimene HIV-i nakatunud inimene mais 2000. aastal. Antud aastal oli HIV-i tuvastamise hetkel kinnipeetavad 80 inimest, moodustades uutest juhtudest 20%. Aastatel 2001–2003 suurenes kinnipeetavate osatähtsus uute juhtude seas. Kolmel viimasel aastal on see aga langenud (tabel 6).

Tabel 6: HIV-i tuvastamise hetkel vanglates viibinud inimesed sugude lõikes (2000–2006)
(Andmeallikas: HIV-nakkuse Referentslaboratoorium)

Aasta	mees		naine		kokku	
	arv	% kinnipidamisautustes registreeritud juhtudest	arv	% kinnipidamisautustes registreeritud juhtudest	arv	% kõikidest juhtudest
2000	73	91	7	9	80	20
2001	371	88	49	12	420	28
2002	216	89	27	11	243	27
2003	241	91	25	9	266	32
2004	151	93	12	7	163	21
2005	114	94	7	6	121	19
2006	94	88	13	12	107	16

2006. aasta juunis oli Eesti vanglates teadaolevalt kokku 628 HIV-positiivset kinnipeetavat, nendest 61 olid naised ja 6 alaealised.

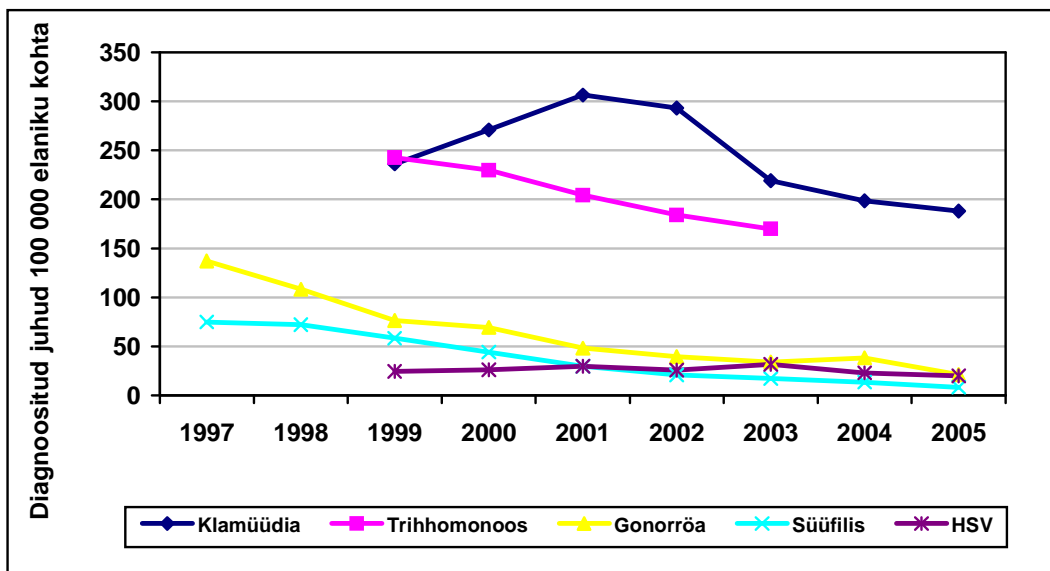
HIV ja tuberkuloos

Kõigile patsientidele, kes satuvad uuringutele tuberkuloosikahtluse tõttu, pakutakse samas võimalust teha ka HIV-test. Tuberkuloosiregistri andmetel diagnoositi HIV tuberkuloosihaigel esimest korda 1997.aastal. 2006. aasta lõpuni oli tuberkuloosi haigestunud registreeritud HIV 132 korral. HIV-i nakatunud tuberkuloosihaiged on olnud vanuses 20–44 aastat. Üldse on tuberkuloosihaigete keskmine vanus Eestis 45 eluaastat, 2/3 haigetest on mehed, seetõttu riskigrupid vanuse järgi praegu oluliselt ei kattu. 2006. avastati HIV-nakkus 35 tuberkuloosihaigel (vt tabel 7).

Tabel 7: HIV- kandlusega tuberkuloosihaiged sugude lõikes (1997–2006)
(Andmeallikas: Tuberkuloosiregister)

aasta	mees	naine	kokku
1997	1	-	1
1999	1	-	1
2000	1	-	1
2001	7	-	7
2002	13	6	19
2003	9	4	13
2004	17	5	22
2005			33
2006			35
kokku			132

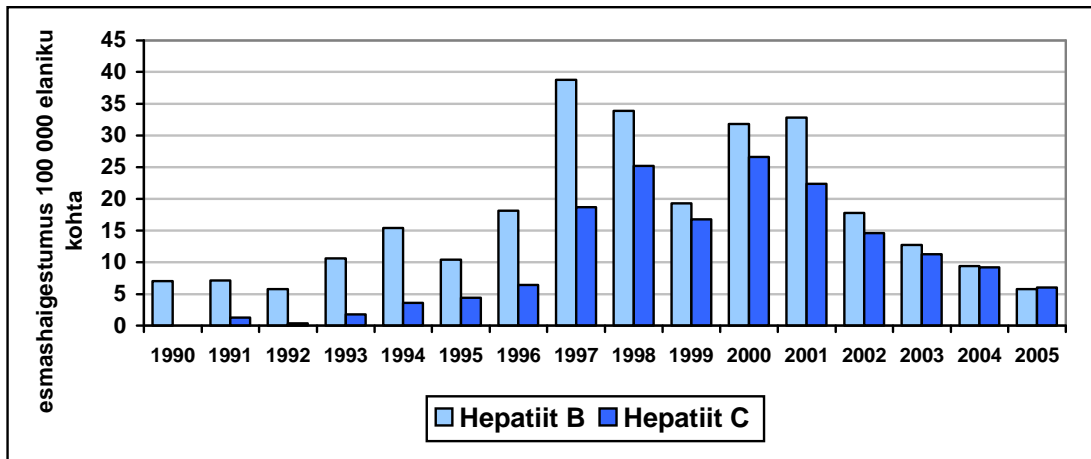
Sugulisel teel levivad infektsioonid

Joonis 10. Peamised sugulisel teel levivad infektsioonid Eestis aastatel 1997–2005
(Andmeallikas: Tervisekaitseinspeksioon)

Hepatiit B ja C

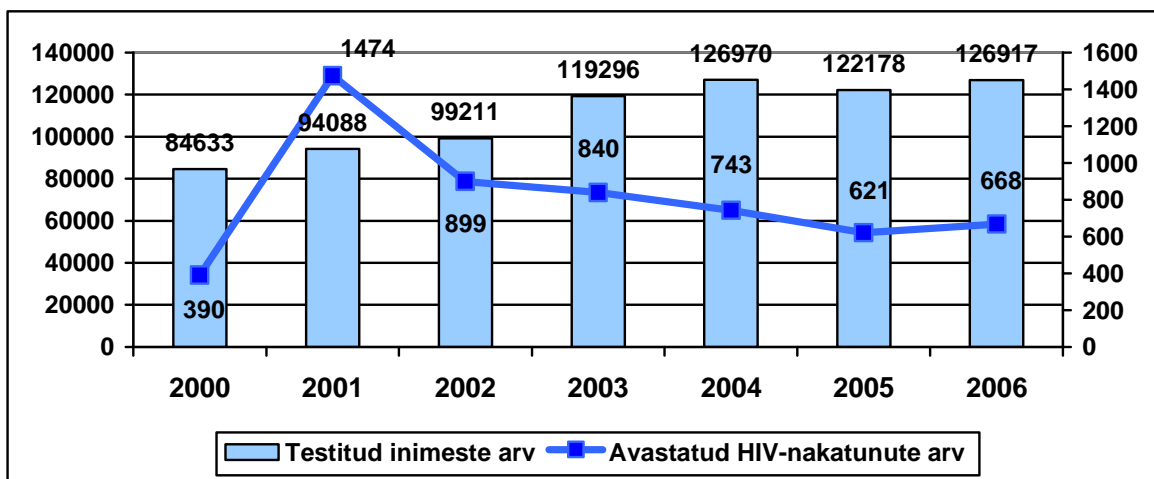
Soodne pinnas HIV-nakkuse levikuks Eestis oli kujunenud juba 1990-ndate aastate keskpaigaks, mil suurenes illegaalsete uimastite kättesaadavus ning tarvitamine. Antud ajaperioodil täheldati B- ja C-hepatiiti nakatumise tõusu. Vahemikul 1992–1998 suurenes B-hepatiidi esmajuhtude arv 100 000 elaniku kohta kuuekordselt ning C-hepatiidi juhtude arv pea kuuekümnekordselt (vt joonis 10). Nakatunud olid väga noored – aastal 1997 avastati pooled hepatiit B ja C juhtudest vanusgrupis 15–19 eluaastat.

Joonis 11. Hepatiit B ja C esmahaigestumus Eestis aastatel 1990–2005
(Andmeallikas: Tervisekaitseinspeksioon)

HIV-NAKKUSE SUHTES TESTIMINE EESTIS

Eestis on HIVi testimine vabatahtlik ja seda võib teha ainult inimese enda nõusolekul. Kohustuslik on vaid doonorvere ja siirdatavate organite testimine (nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse alusel).

Joonis 12. HIV-nakkuse suhtes testitud inimeste arv aastatel 2000-2006.
(Andmeallikas: HIV-nakkuse Referentslaboratoorium)